

cation with the help of clothing inscriptions, to classify the selected linguistic material, to determine the productivity of certain communicative and expressive types and to interpret their linguistic features.

Keywords: inscription on clothing, communicative and expressive features, fashion discourse.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стрюк Н. В. Написи на одязі в англомовній та україномовній лінгвокультурах: особливості структури та семантики. дис. ... д-ра філософ. зі спец. 035 «Філологія». ДонНУ імені Василя Стуса, Вінниця, 2023. 279 с.
2. Striuk N. Ukrainian and English Metaphorical Inscriptions on Clothing; How Eloquent Can They Be? *Збірник Матице српске за славистику*. 2022. Vol. 2022, № 101. P. 143–159.
3. Xiao T., Su J. Exploring T-shirt slogans by content and thematic analysis. *International Journal of Fashion Design, Technology and Education*. 2022. Vol. 15, № 3. P. 277–286.
4. Moshood Z., Olawale K. H. A Pragma-Stylistic Exploration of Selected Sign-out T-shirts' Inscriptions. *Issues in Language and Literary Studies*. 2024. Vol. 8, № 1. P. 70–91.
5. Poutsma H. *A Grammar of Late Modern English*. Read Books, 2008, 524 p.
6. Зайченко Ю. О. Експресивні зсуви при перекладі творів жанру фентезі на різних мовних рівнях. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Серія: Філологія. Педагогіка. 2014. № 4. С. 22–30.
7. Krusinga E. A. *A Handbook of Present-Day English*. Vol. 2: English Accidence and Syntax. Forgotten Books, 2018. 550 p.
8. Морозова І. Б., Мкртчян А. А. Містер Шерлок Холмс чи Шерлок? (порівняльний аналіз граматичних особливостей мовленнєвих партій Ш. Холмса у повісті А. К. Дойла та телесеріалі). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2023. Вип. 17(85). С. 78–83.
9. Кудрявцева Л. О., Дяченко Л. П., Дорофеева О. М. Сучасні аспекти дослідження мас-медійного дискурсу: експресія – вплив – маніпуляція. *Мовознавство*. 2005. № 1. С. 59–66.
10. Городецька І. В. Англійськомовний рекламний текст косметичних засобів: структура, семантика, прагматика. Чернівці, 2015. 203 с.
11. Зірка В. В. Мовна парадигма маніпулятивної гри в рекламі: автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.02. Київ, 2005. 32 с.
12. Сильвестров Ю. В. Семантико-стилістичні та прагматичні особливості рекламного тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 1996. 25 с.

УДК 811.161.2'371:821.161.2.09Матиос

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНІ ПАРАМЕТРИ ЕМОТИВНОЇ ЛЕКСИКИ В РОМАНІ МАРІЇ МАТІОС «МАЙЖЕ НІКОЛИ НЕ НАВПАКИ»

В. В. Несвята

Анотація. У статті досліджено семантичну структуру та стилістичні особливості функціонування емоційно-експресивної лексики у романі М. Матиос «Майже ніколи не навпаки». Закцентовано на співвіднесеності понять «емоційність» та «експресивність», визначено їх роль у мовленні. На матеріалі роману проаналізовано вживання окремих груп слів з емоційно-експресивними відтінками та подано їх класифікацію.

Ключові слова: емоційно-експресивна лексика, експресивність, емоційно-оцінна лексика, емоційність.

Постановка проблеми. У художніх творах емоційно-експресивна лексика формує одну з головних ознак індивідуального стилю письменника, через що у сучасних дослідженнях вивчення цієї підкатегорії словника мови автора набуває особливої **актуальності**. Експресивні елементи лексики в текстах художньої літератури досліджували Т. І. Вавринюк, І. С. Білоколенко, Є. Е. Вербицький, Р. Д. Педосич. Їхні праці засвідчують інтерес до проблеми експресивності мовних засобів.

Мета статті – схарактеризувати семантико-стилістичний потенціал емоційно-експресивної лексики у романі «Майже ніколи не навпаки» М. Матиос.

Виклад основного матеріалу. Поняття емоційності та експресивності мають співвіднесений характер. Т. І. Вавринюк із цього приводу зауважує, що співвіднесеність між емоційністю та експресивністю найбільш прозоро виявляється на лексичному рівні мови: коли людина, користуючись певним типом лексики, висловлює свої позитивні чи негативні емоції, у цьому їй завжди допомагає експресія, яка обов'язково супроводить вияви почуттів. Розчленування такої лексики на емоційну та експресивну умовне, тому вважаємо доцільним послуговуватися

терміном «емоційно-експресивна лексика» [2, с. 68]. Зазвичай експресивна лексика вживається з метою створення певного емоційного впливу на читача чи слухача. Ці слова містять оцінне значення (позитивне чи негативне), почуття, бажання, настрої. Характерно, що експресивність таких лексем може виражатися і не тільки внутрішньо, семантично, а й зовнішньо, за допомогою словотвірних засобів (суфіксів чи префіксів) або ж контекстуально [2, с. 69].

Традиційно серед лексики такого типу умовно розмежовують дві групи: 1) слова, які мають позитивне значення; 2) слова, що виражають негативне ставлення до того, що відбувається.

І. М. Кочан подає свою класифікацію емоційних слів, розділяючи їх на два підтипи: 1) слова, що не мають поняттєвої основи і виражають лише емоції; 2) такі, що виражають одночасно і поняття, і емоції [4, с. 216]. Слова другого типу диференціює на ті, що називають емоції та переживання (любов, жаль), та на слова, які мають оцінний компонент. Дослідниця зараховує до таких: назви осіб за вчинками, характером (баламут, гульвіса); опередмечені риси і ознаки людини (егоїзм, відвага), назви частин людського організму (морда, паща), назви деяких речей та предметів (барахло, лахи) тощо [4, с. 217].

У романі М. Матіос зафіксовано слова, емоційно-експресивне значення яких відображається як у внутрішній формі, так і контекстуально. З-поміж лексики, яка на рівні внутрішньої форми реалізує емоційно-експресивні характеристики, диференціюємо слова, що виражають позитивні та негативні почуття, емоції, стани. Серед слів на позначення позитивних станів нами зафіксовано:

–лексеми, які виражають почуття **щастя**: *Третю секунду Василю звалила **радість**: іще ніколи Маринька не приходила до Чев'юків з недобрими вістями* [5, с. 20]; *Хіба то не є причиною для **втіхи**, що твоєю доньку-одиначку, доньку-сироту, яка росла без маминої ласки й маминої науки, за жінку бере такий поважний газда?* [5, с. 33]; *Гаврило дивився на своє подвір'я – й уже воно було якесь не таке йому **любє та милє**, як учора* [5, с. 34];

–лексеми, які виражають **урочистість, піднесеність**: *На Петруню дивиться двома своїми **очима-звіздами** так само мовчки, але мало не з **побожністю*** [5, с. 42]; *І такі чоловіки потрібні, якщо є такі на світі, **сотворені** Божою рукою* [5, с. 48]; *То справа **гречна**. Не для чужих* [5, с. 48]; *В її голосі одночасно було стільки зневаги й зверхності, відчаю й неприхованого **торжества*** [5, с. 49]; *Це вона знає напевне. Лиш **не сміє** нікому показати»* [5, с. 42];

–лексеми, що виражають **сором'язливість**: *Він уже давно **не встидався** лежати голим перед невісткою. І тепер чомусь більш слухняно, ніж будь-коли, давав їй обмивати висохлу шкіру* [5, с. 7].

Прикметно, що в романі слова на позначення негативних емоцій та оцінки переважають, порівняно зі словами з позитивною семантикою. Серед лексем цієї групи авторка найчастіше використовує ті, що реалізують почуття:

–зневаги: *І я тяжко Андрія носила, а твоя мама-небіжка дуже мене **жалувала?! Та мені очі вилазили коло того **дурного** сапання*** [5, с. 1]; *Хоч і жєнивсь ти не з нашої волі й великого гонору нашій фамілії твоя жінка не робить, бо **валандається** потоками із **плотогонами**, як фіра без дишла* [5, с. 9]; *Маринька – свята душа. Два рази вмирала на рівному місці – а Бог не захотів її душу взяти до себе. Чи то хотіла що собі зробити, чи лиш брехали **довгоязики...*** [5, с. 13];

–жалю, горя: *Хіба знала Василюна наперед, як Доця буде обходитися з її **нещасним** сином?* [5, с. 17]; *Уже без **краплі жалю** добивала Грицька словами, а руками пестила глинку на Дмитриковій могилі* [5, с. 31];

–грубості: ***Не терєнди** й не переч, жінко! Нічого я не забув. І маму-небіжку мою лиши в спокої!* [5, с. 1]; *А ти думай! І **підскакувати** нема чого. Будете таздувати, як люди таздують, ще щось тобі вділю* [5, с. 10]; *На **здохлу шкану** або молоде ярча не дурши? Покладеш **обдерту** тушу під дерево, а сам залізеши наверх* [5, с. 16]; *Ти не винен, що тато заблудився, або десь наразився на приманку. Ми знайдемо. А ти **шуруй** до хати!* [5, с. 20]; ***Вродиться** від іншої жінки **байстер** – ці троє стануть чужими* [5, с. 1];

–злості, гніву: *Якусь секунду Чев'ючка гамувала в собі **злість**: відкрити двері й пустити гостя в хату, коли міситься тісто на паску, – **поганий** знак* [5, с. 20]; *Усе це **брєхлива брєхня!** Але я не знаю, як це доказати... – І з усієї сили **трєснув** дверима* [5, с. 28]; *Ти брєшеши! Але*

я, *аби'х здох, а таки буду знати* [5, с. 42]; *І мені байдуже, що зо мною зробить той нелюд. Більше не зробить, як зробив* [5, с. 46]; *Та й, люди добрі! – з ким??! Із дитиною? Із шмаркачем?* [5, с. 46].

Марія Матіос доволі часто використовує лексеми, що набувають емоційності в контексті, основна роль яких полягає в підкресленні образності думок та почуттів, що посилює емоційний вплив на читача. Наприклад: *Та чиясь непримиренна й по смерті душка шастає понід стінами колиби* [5, с. 55]; *А вона чула, як її тіло вкривають мурашки* [5, с. 33]; *Серце йому зараз рвалося, немов ота попечена свинським їдлом тонка кишка в Стринадових руках, яку різник щойно викинув у помийне відро* [5, с. 33]; *Скільки живого добра бігає перед очима* [5, с. 42]. Окремо виділимо найменування в переносному значенні, що виражають образу, фамільярність та сарказм, як-от: *Все. Вона наплекала дитину. Їй полегшало. Тепер можна йти плекати ті ненаситні коров'ячі й овечі голови та говорити з норовистими бугаями* [5, с. 42]; *Скавучав після Дмитрикової смерті чомусь під Варварчуковою стайнею тиждень, аж поки чиясь добра рука не підстрелила пєсика* [5, с. 9]; *А швидше за все, якась двонога чортиця колєсь позаздрила їхнім синам* [5, с. 2].

Формуючи емоційно-оцінне тло роману, Марія Матіос вагомої ролі надає фразеологізмам: *Вдома Іван Петруню косами до лав не прив'язував і батога в руки не брав* [5, с. 5]; *І йому хочеться вити. Або місити жінку ногами* [5, с. 50]; *На старості Варварчуки візьмуть собі годованців – буде кому очі стулити* [5, с. 49]; *А Петруні легше було би захлинутися слізьми, ніж думати про того старого Івана, що договорився з її татом зав'язати їй голову* [5, с. 41].

Одним із прийомів реалізації емоційно-експресивного компонента в романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки» визначаємо афіксацію, здебільшого її суфіксальний різновид. Лексику такого типу романістка використовує порівняно нечасто. Це здебільшого суфікси на позначення пестливості, зменшеності, що передають емоції ніжності, любові, ласки. Серед таких виділяємо:

– суфікс -еньк-, -оньк-: *Доктор Гольштейн повільно сів за стіл, перед тим так само поволі влізши в децю вузеньку камізельку* [5, с. 27]; *Два молоденькі барани, отримані у винагороду від удатного Чев'юкового сина, були не дуже жирні* [5, с. 28]; *Та до грудей би приклала його дрібне біленьке личко* [5, с. 42]; *А Дмитрик, який він не був слабонький, а сам сказав...* [5, с. 42];

– суфікс -к-: *Подолом сукенки насухо витирає обличчя від сліз і бере з-під подушок свою дитинку* [5, с. 41].

– суфікс -ок-: *Насправді келишок має простий, але водночас бездоганно винахідливий секрет* [5, с. 37]; *Пам'ятаєш, покійний ваш тато носив білий кожушок із чорним коміром?* [5, с. 31]; *Іван ухопився за голову: а що, як набрехав молодий Чев'ючок?* [5, с. 51];

– суфікс -ят-к-: *Чи ягнятко вгорне замість дитинки?* [5, с. 41]; *Ось він ще всіма силами намагається дихати, оце її нещасливе біднятко Дмитрик* [5, с. 8];

– суфікс -ик-: *Ой, усі... Дмитрика вже не заличеш із того світа...* [5, с. 3].

Суфікси на позначення згрубілості трапляються значно рідше. У такій функції нами зафіксовано суфікс -ськ-, що виражає емоцію гніву: *Я тобі бабинські бесіди не переказую!* [5, с. 10]; та суфікс -ег-, що посилює негативне значення вульгаризму та відображає ставлення героя: *Кажі, курвего, хто тебе пробив, бо тут тобі буде смерть!* [5, с. 42].

Отже, основна роль емоційно-експресивної лексики в романі Марії Матіос полягає в тому, що такі слова, набуваючи додаткових відтінків оцінності, сприяють створенню яскравих емоційно-виразних образів. Зафіксовану емоційно-експресивну лексику диференційовано на таку, що має позитивне значення, і таку, що виражає негативну семантику. У творі функціонують лексеми, що набувають додаткового значення емотивності як у контексті, так і без нього. Найчастіше контекст слугує для реалізації метафор та фразеологізмів, що додають мові твору художньої образності. У романі переважає лексика з негативним емоційним забарвленням, що виражає зневагу, жаль, горе, грубість, злість, гнів. Через емоційно-експресивну лексику передано почуття, переживання та ставлення героїв один до одного. Вона також слугує інструментом вираження світоглядних позицій письменниці.

Перспективу дослідження може становити детальний аналіз окремих груп експресем.

Abstract. The article examines the semantic structure and stylistic features of the functioning of emotional and expressive vocabulary in M. Matios's novel «Almost Never the Other Way». Emphasis is placed on the relationship between the concepts of «emotionality» and «expressiveness», and their role in speech is determined. Using the material of the novel, the use of certain groups of words with emotional and expressive shades is analyzed and their classification is presented.

Keywords: emotional-expressive vocabulary, expressiveness, emotional-evaluative vocabulary, emotionality.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Чабаненко В. А. Стилїстика експресивних засобів української мови: монографія. Запоріжжя: ЗДУ, 2002. 351 с.
2. Вавринюк Т. І. Емоційно-експресивна лексика в поетичному мовленні (на матеріалі творів Ліни Костенко). *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету: Філологічні студії*. 2010. Вип. 4. С. 67–73.
3. Педосич Р. Д. Функціонування експресивно забарвленої лексики в романі М. Гримич «Клавка»: магістерська робота. Спеціальність 035 «Філологія». Освітня програма 035.01 «Українська мова та література». Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2021. 76 с.
4. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: навч. посіб. 2-ге вид. Київ: Знання, 2008. 423 с.
5. Матіос М. В. Майже ніколи не навпаки. URL: [matios-mariia-vasylivna-mayzhe-nikoly-ne-navpaky15296.pdf](#)